

АКАДЕМІК
ОТТО
ШПЕНИК

Інститут електронної фізики
Національної академії наук України

АКАДЕМІК ОТТО ШПЕНИК

*До сімдесятиріччя
від дня народження*

Ужгород
Видавництво "Мистецька Лінія"
2008

ББК ВЗГ (47 Укр – 4 Зак)

А – 37

УДК 53 (09) (477.87)

Книга містить матеріали про основні етапи життя, наукової, педагогічної та науково-організаційної діяльності відомого українського вченого в галузі експериментальної атомної фізики, фізики електронних і атомних зіткнень, академіка Національної академії наук України, іноземного члена Угорської Академії наук Отто Бартоломійовича Шпеника. У ній наведено повний бібліографічний покажчик наукових праць та фотокопії фрагментів з оригіналів найбільш важливих статей та монографій.

Для наукових працівників, викладачів, студентів – усіх, хто цікавиться історією вітчизняної науки.

Автори вступної статті:

заслужений журналіст України І.М. Вашкеба

д.ф.-м.н., професор А.М. Завілопуло

д.ф.-м.н., професор В.А. Кельман

Відповідальний редактор

професор А.М. Завілопуло

Редактори:

Т.Ю. Попик

Л.Г. Романова

Світлини:

В.А. Завілопуло, М.М. Ердевді

*Затверджено до друку Вченою радою
Інституту електронної фізики НАН України*

ISBN 978-966-8764-71-4

@ Інститут електронної фізики НАН України, 2008

@ І.М. Вашкеба, А.М. Завілопуло, В.А. Кельман, вст. статті, 2008

@ В.А. Завілопуло, М.М. Ердевді, світлини, 2008

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ О.Б. ШПЕНИКА

- 1955 Закінчив середню школу в м. Мукачево
- 1956-1961 Студент фізико-математичного факультету Ужгородського державного університету.
- 1961 Учитель фізики Либухорської середньої школи Львівської області.
- 1961-1964 Аспірант кафедри оптики Ужгородського державного університету.
- 1962 Член Оргкомітету II Всесоюзної конференції з фізики електронних і атомних зіткнень, м. Ужгород.
- 1966 Захистив кандидатську дисертацію в Ленінградському державному університеті ім. А.О. Жданова.
- 1964-1979 Старший інженер, старший науковий співробітник, завідувач відділом іонних процесів Проблемної науково-дослідної лабораторії фізики електронних зіткнень Ужгородського державного університету.
- 1972 Заступник голови оргкомітету V Всесоюзної конференції з фізики електронних і атомних зіткнень, м. Ужгород.
- 1973 Учасник Виставки досягнень народного господарства (ВДНГ) СРСР. Член авторського колективу діючого експонату ВДНГ "Установка з пучком електронів і атомів, які перетинаються" відзначеного вищою нагородою ВДНГ "Диплом Почета".
- 1975 Захистив докторську дисертацію в Інституті фізики АН України. Наукове відрядження до США. Участь у роботі IX Міжнародної конференції з фізики електронних і атомних зіткнень.
- 1975 Знайомство з Нью-Йоркським університетом та лабораторією експериментальної астрофізики Колорадського університету (США), м. Боулдер.
- 1975 За успіхи в науковій роботі нагороджений Почесною грамотою Ужгородського державного університету.

- 1976 Наукове відрядження до СФРЮ. Виступ з оглядовою доповіддю на Міжнародній конференції з фізики іонізованого газу. Знайомство з Інститутом фізики Белградського університету.
- 1977 Наукове відрядження до Франції. Виступ з оглядовою доповіддю на X Міжнародній конференції з фізики електронних і атомних зіткнень. Знайомство з фізичним факультетом Паризького університету.
- 1978 Участь у роботі VI Міжнародній конференції з атомної фізики, м. Рига.
- 1979 Нагороджений Почесною грамотою Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР.
- 1979 Обраний заступником голови Закарпатської обласної організації товариства “Знання”.
- 1980-1982 Професор кафедри оптики Ужгородського державного університету
- 1981-1992 Член Бюро Наукової ради з проблем “Фізика електронних і атомних зіткнень” Академії наук СРСР, заступник голови секції “Електронні зіткнення” Бюро наукової ради АН СРСР.
- 1982-1984 Науковий керівник Проблемної лабораторії з фізики електронних зіткнень Ужгородського державного університету.
- 1983 Член Наукової ради АН СРСР з проблеми “Фізика плазми”.
- 1985 Член Спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій при Ужгородському державному університеті.
- 1985 Голова організаційного комітету X Всесоюзної конференції з фізики електронних і атомних зіткнень, м. Ужгород.
- 1987 Нагороджений медаллю “Винахідник СРСР”.
- 1982-1992 Завідувач відділу іонних процесів Ужгородського відділення інституту ядерних досліджень АН УРСР
- 1988 Нагороджений Почесною грамотою Президії АН УРСР і Республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи та наукових установ.

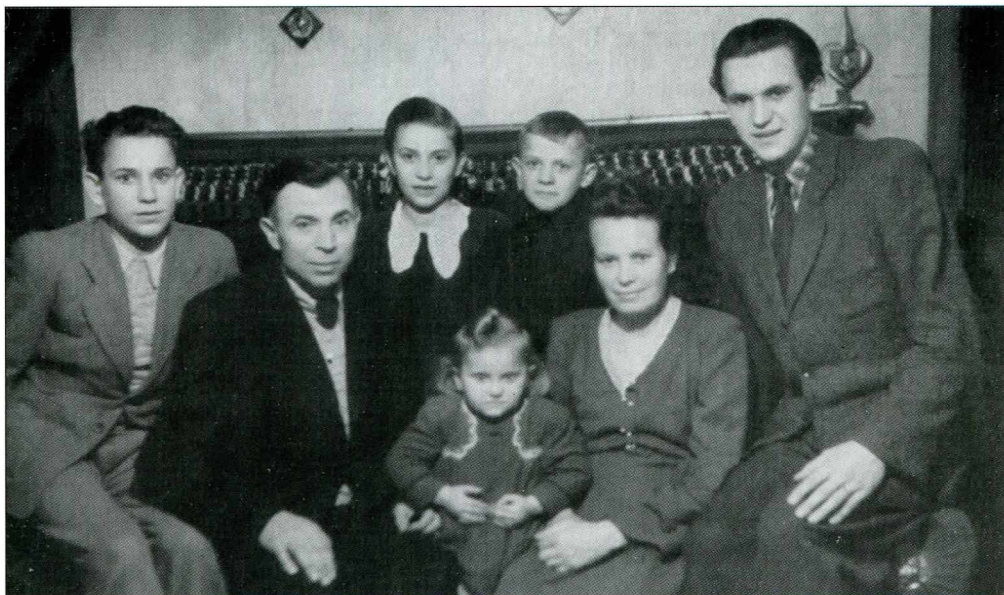
- 1988-1992 На конкурсній основі обраний керівником Ужгородського відділення Інституту ядерних досліджень АН УРСР, заступником директора інституту.
- 1992 Призначений директором Інституту електронної фізики НАН України.
- 1994 Присвоєно звання “Заслужений діяч науки і техніки України”.
- 1994 Отримав звання “Соросівський професор”.
- 1994 Обраний іноземним професором-дослідником Мішкольцьського університету (Угорська Республіка).
- 1994-1995 Член виконкому Закарпатської обласної ради.
- 1994-1998 Член генерального комітету Міжнародних конференцій з фізики електронних і атомних зіткнень (ICPEAC).
- 1995 Присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки.
- 1996 Обраний членом бюро Відділення фізики і астрономії АН України.
- 1996 Член секції фізики Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки.
- 1996-2005 Член експертної ради фізики Вищої атестаційної комісії України.
- 1997 Обраний член-кореспондентом Національної академії наук України.
- 1997 Обраний головою Закарпатського обласного фізичного товариства.
- 1997 Обраний головою Закарпатського відділення Малої академії наук.
- 1997 Нагороджений Почесною грамотою Закарпатської обласної державної адміністрації.
- 1997 Співорганізатор Міжнародних конференцій “Неевклідова геометрія в сучасній фізиці” та “Сторіччя електрона” (EL-100)”, м. Ужгород.
- 1998 Обраний іноземним членом Угорської Академії наук.

- 1998 Нагороджений орденом “За заслуги III ступеня”.
- 1998 Нагороджений медаллю ім. графа Меньгарта Лоняї Всесвітньої ради угорських професорів.
- 1998 Нагороджений пам’ятною медаллю Дебреценського наукового центру Угорської Академії наук.
- 1999 Нагороджений Подякою Президента України.
- 1998 Лауреат конкурсу “Людина Року”, номінація в галузі науки і освіти Ужгородської міської ради.
- 2000 Обраний головою Програмного комітету щойно заснованого циклу міжнародних конференцій “Елементарні процеси в атомних системах SEPAS”, м. Ужгород.
- 2000 Нагороджений іменною премією НАН України ім. І. Пулюя.
- 2000 Нагороджений Почесною грамотою Закарпатської обласної ради.
- 2001 Нагороджений Дипломом “Кращий закарпатець-2001”.
- 2000-2001 Член генерального комітету міжнародних конференцій з фізики електронних і атомних зіткнень (ICPEAC).
- 2001 Обраний Почесним громадянином м. Ужгород.
- 2001 Обраний членом Президії секції Угорської Академії Наук “Угорська освіта в зарубіжжі”.
- 2002 Обраний членом президії Всесвітньої ради угорських професорів.
- 2002 Нагороджений Почесною грамотою Закарпатської обласної державної адміністрації.
- 2002 Нагороджений пам’ятною медаллю ім. Даніеля Фейера Всесвітньої Ради Угорських професорів.
- 2003 Нагороджений пам’ятною медаллю ім. Золтана Байа Всесвітньої федерації угорських інженерів і архітекторів.
- 2004 Нагороджений орденом Ярослава Мудрого V ступеня.

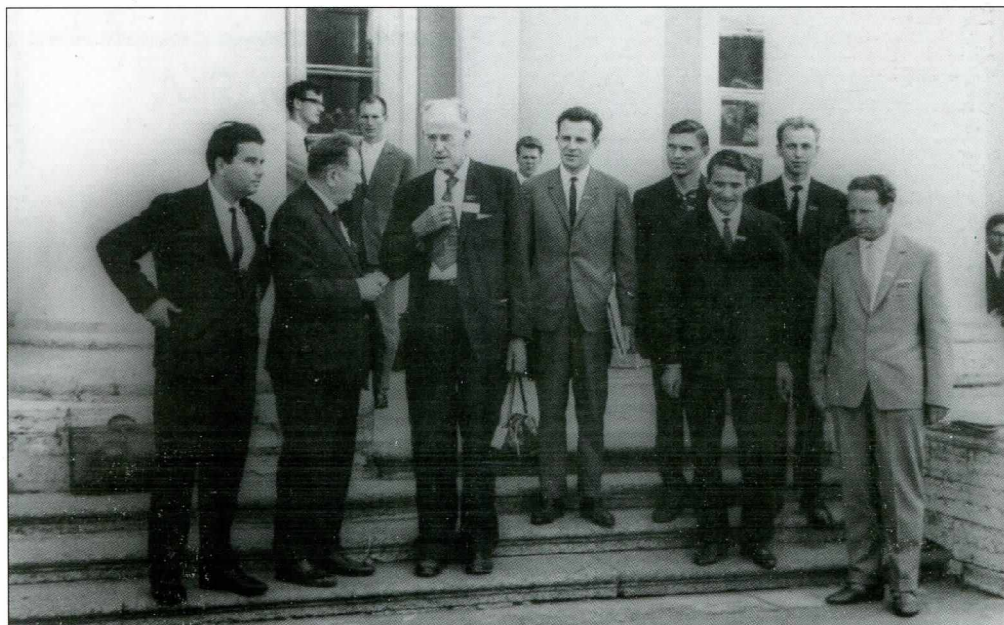

- 2004 Нагороджений пам'ятною медаллю Ниредьгазького педагогічного інституту.
- 2004 Нагороджений Пам'ятною Грамотою з нагоди відзначення 1111-річниці першої згадки про м. Ужгород.
- 2004 Обраний членом Наукової ради НАН України “Фізика плазми і плазмова електроніка.”
- 2006 Обраний дійсним членом (академіком) Національної Академії наук України.
- 2006 Обраний членом Ради Західного наукового центру НАН України та Міністерства освіти і науки України.

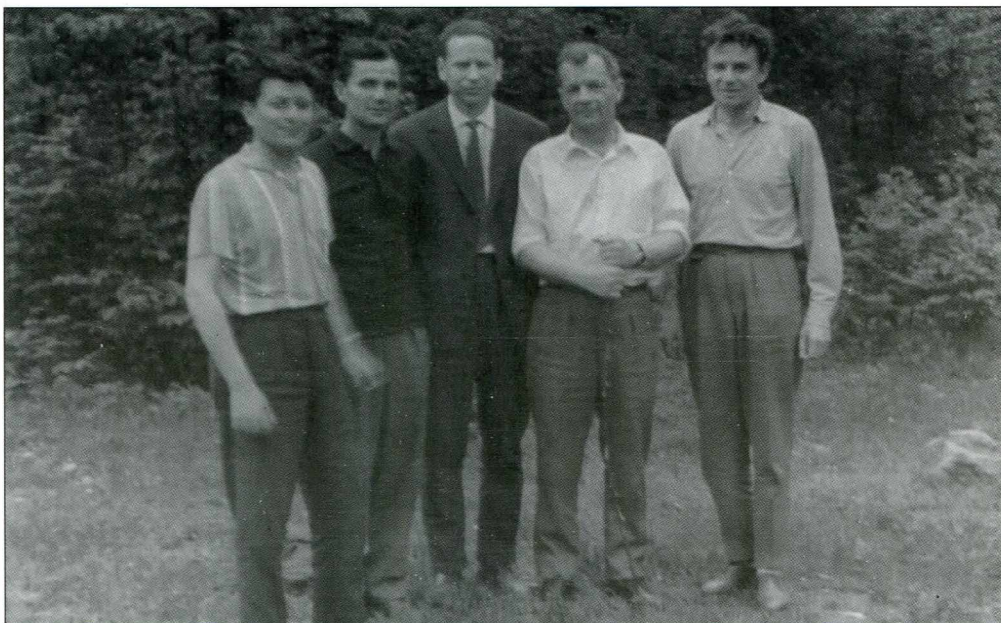
Світлини

Родина Шпеників, м. Мукачєво, 1948 рік.
У центрі Шпеник О.Б.

Делегація ужгородських фізиків на V ІСРЕАС та проф. Каліфорнійського
університету (США) Р. Брєде та Ленінградського гірничого інституту
Л. Сєна (у центрі), м. Ленінград, 1967 рік.

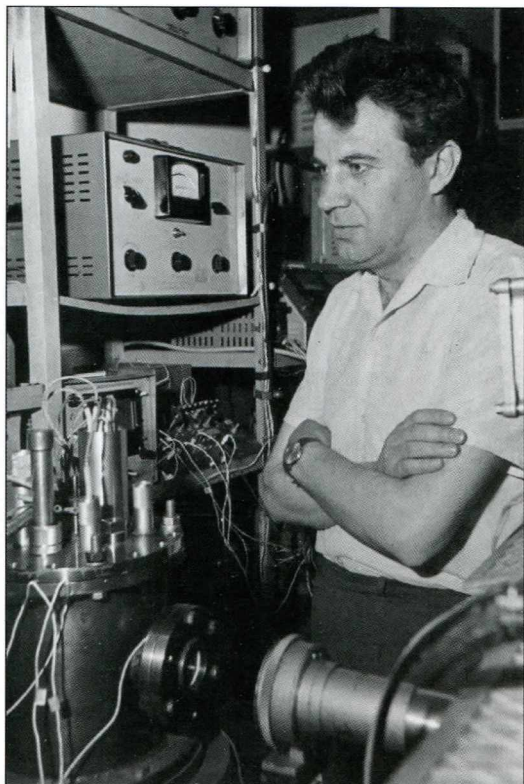

Шпенник О.Б. (справа перший) разом зі співробітниками кафедри квантової електроніки УжДУ в товаристві академіка АН СРСР Арцимовича Л.А.
м. Ужгород, 1968 рік.

Колектив кафедри оптики Ужгородського державного університету,
м. Ужгород, 1968 рік.

Змонтована перша
металева вакуумна камера.
Лабораторія УжДУ,
м. Ужгород, 1970 рік.

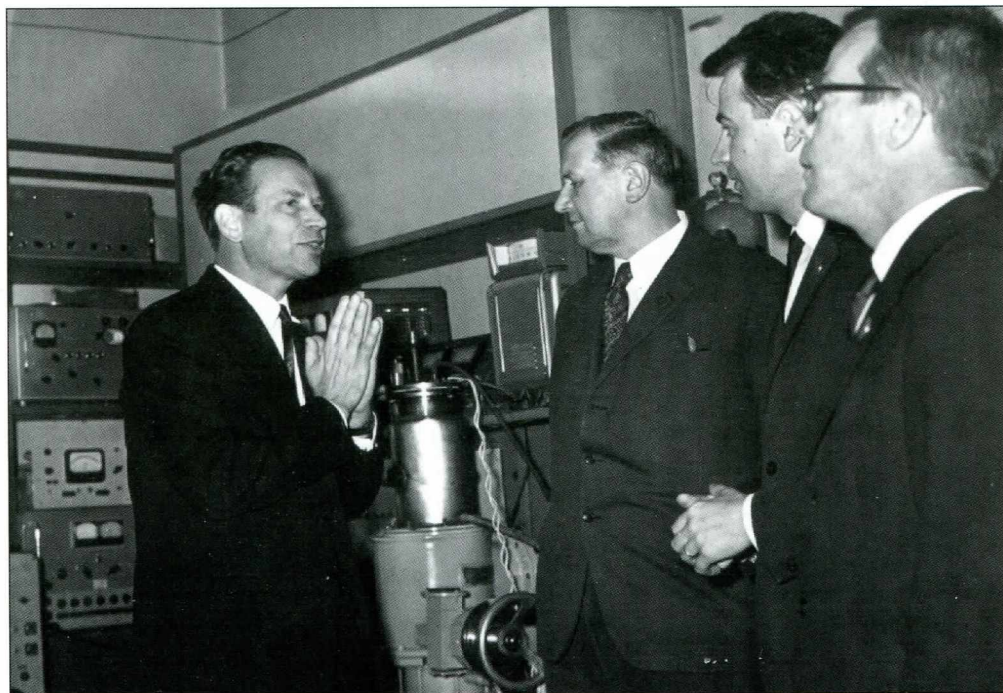
Шпеник О.Б. та його колеги ведуть
розмову з професором М. Харісоном
(м. Калем, Англія) під час відвідин
зарубіжним гостем Проблемної науково-
дослідної лабораторії фізики
електронних і атомних зіткнень УжДУ,
м. Ужгород, 1970 рік.

Гості Ужгородського державного університету – професори Белградського університету (Югославія) М. Курепа та Л. Вушкович під час роботи V Всесоюзної конференції з фізики електронних і атомних зіткнень, м. Ужгород, 1972 рік.

Бесіда у товаристві гостей Проблемної науково-дослідної лабораторії фізики електронних і атомних зіткнень УжДУ – зав. кафедрою оптики Ленінградського університету, проф. Пенкіна Н. та ст.н.с. Фізико-технічного інституту ім. А.Ф. Йоффе Анкудінова В., м. Ужгород, 1972 рік.

Панев Г., Шпеник О., Завілопуло А. та Овчинніков В.
на Першотравневій демонстрації,
м. Ужгород, 1973 рік.

О. Шпеник з колегами – професором Чуваського університету Казаковим С.М.
та ст. інженером ПНДІ ФЕЗ Метелешком Е.І.,
м. Ужгород, 1977 рік.

О. Шпенік, м. Ужгород, 1980 рік.

Шпенік О.Б. у товаристві колег – члена-кор. АН СРСР, професора Ленінградського інституту ядерної фізики Б. Джелєпова та академіка АН СРСР М. Пасічника, які побували в гостях в Ужгородському відділенні ІЯД АН УРСР, м. Ужгород, 1983 рік.

У перерві між засіданнями
Міжнародної конференції з фізики
електронних і атомних зіткнень,
що проходила у Франції.
*Площа Згоди, м. Париж,
1977 рік.*

Шпеник О.Б. під час знайомства
академіка АН СРСР Г. Фльорова
(у центрі) з роботою відділу фотоядерних
процесів Ужгородського відділення
ІЯД АН УРСР, м. Ужгород, 1986 рік.

О. Шпеник знайомить декана фізичного факультету Нью-Йоркського університету проф. В. Бедерсона зі своєю лабораторією,
м. Ужгород, 1988 рік.

Фото на згадку. Ужгородські фізики Шпеник О., Запісочний І., Імре А., Шимон Л.,
Суран В., Скубенич В., Боровик О., Семенюк Я. і Вукстич В. на XV ВКЕАС,
м. Ужгород, 1988 рік.

Шпеник О.Б. та його колега доктор фізико-математичних наук Імре А.Й. біля погрудь австрійського фізика і астронома Крістіана Доплера (1803-1853рр.), який сформулював принцип акустики і оптики (т.зв. принцип Доплера), та австрійського фізика-теоретика, одного з засновників квантової механіки, іноземного члена-кореспондента (1928 р.) та іноземного почесного члена АН СРСР (1934 р.) Ервіна Шредінгера (1887-1961 рр.), що встановлені у фойє Віденського університету, *Відень (Австрія), 1993 рік.*

Шпеник О.Б. зі своїми колегами-вченими з Ужгорода та інших міст під час роботи XI Всесоюзної конференції з фізики електронних і атомних зіткнень, *у м. Чебоксари, 1991 рік.*

О. Шпеник та М. Ердевді на Бродвеї,
м. Нью-Йорк, США, 2003 рік.

Звучать народні наспіви. Виконавці:
фізики-лірики О. Шпеник
та американський вчений П. Баров,
м. Лінкольн (Небраска, США), 2003 рік.

Делегація Інституту електронної фізики НАН України: В. Феєр, А. Імре, А. Завілопуло, О. Шпенник, Ю. Шпенник і Є. Контрош на Міжнародній конференції CEPAS, м. Мішкольц, Угорщина, 2005 рік.

Академіки Закарпаття – чл.-кор. Академії аграрних наук України М. Лендел, академік Академії мистецтв України В. Микита, іноземний член Угорської Академії наук М. Бойко, академік НАН України О. Шпенник, м. Ужгород, 2006 рік.

Учасники Міжнародного симпозіуму “Резонансні явища в атомних системах”,
м. Ужгород, 2007 рік.

А – 37   **Академік Отто Шпеник:** До сімдесятиріччя від дня народження: – Ужгород: Мистецька Лінія, 2008. – 154 с.

ISBN 978-966-8764-71-4

Книга містить матеріали про основні етапи життя, наукової, педагогічної та науково-організаційної діяльності відомого українського вченого в галузі експериментальної атомної фізики, фізики електронних і атомних зіткнень, академіка Національної академії наук України, іноземного члена Угорської Академії наук Отто Бартоломійовича Шпеника. У ній наведено повний бібліографічний покажчик наукових праць та фотокопії фрагментів з оригіналів найбільш важливих статей та монографій.

Для наукових працівників, викладачів, студентів – усіх, хто цікавиться історією вітчизняної науки.

**ББК ВЗГ (47 Укр – 4 Зак)
УДК 53 (09) (477.87)**

Науково-популярне видання

Академік Отто Шпеник

До сімдесятиріччя від дня народження

Відповідальний редактор
професор А.М. Завілопуло

Редактори:
*Т.Ю. Попик
Л.Г. Романова*

Світлини:
В.А. Завілопуло, М.М. Ердевді

Оригінал-макет виготовлено в комп'ютерному
Центрі ТОВ Видавництво „Мистецька Лінія”
Свідоцтво серія ДК № 519 від 05.07.2001 р.

Підписано до друку 08.07.2008.
Гарнітура Times. Друк офс.
Тираж 300. Замовлення № 32.

ТОВ Видавництво „Мистецька Лінія”
88000 м. Ужгород, вул. Жупанатська, 15/4, тел./факс: (80312) 61-60-07

Віддруковано у друкарні „Папірус”
88000 м. Ужгород, вул. Лермонтова, 25.